

Het vraagstuk afl 6 def	
Aantal minuten:	31
Aantal sprekers:	4
Taal:	Nederlands

- Rob: Algoritmes worden een steeds grotere factor in ons dagelijks leven. Deze kan ondertussen namelijk bepalen of je ergens mag rijden, of je bij thuiskomst je auto voor de deur mag zetten of het grasperkje onderweg naar je voordeur gemaaid is en wat het huis achter diezelfde voordeur nou waard is. Dat is handig voor gemeenten, alleen al omdat het een hoop werk bespaart voor ambtenaren en dus efficiëntie. Maar dat komt ook, omdat wij gewoon zo zuinig mogelijk met ons geld moeten omgaan. De drijfveer van efficiëntie, die is de afgelopen tien, twintig jaar heel sterk geweest en dat heeft doen leiden tot verdergaand automatiseren. (00:00:42)
- David: Dit is Rob Haans, een medewerker van de gemeente Nijmegen die ik voor deze aflevering spreek. Rob houdt zich in het dagelijks leven bezig met het automatiseren van besluitvorming voor zijn gemeente. Maar hoe doorzichtig is die besluitvorming nog als hier steeds meer computers aan te pas komen? (00:00:56)
- Rob: Als wij geen algoritmes zouden toepassen in het sociaal domein, dan zouden wij binnen onze gemeente 300 juristen aan moeten nemen, want de wet- en regelgeving op het sociaal domein is zo complex, dat kunnen wij niet zonder algoritmes doen. (00:01:11)
- David: In besluitvorming bij gemeenten wordt steeds meer geleund op data en algoritmes om keuzes te maken. Om heel veel redenen een goede ontwikkeling, maar kunnen er ook gevaren ontstaan? Kunnen er ook op gemeentelijk niveau vooroordelen in data sluipen? En hoe goed kan je je als burger verdedigen tegen de anoniemen enen en nullen van een computer? Want op papier heeft iedereen dezelfde rechten. Maar hoe ziet de praktijk eruit? Mijn naam is David Achter de Molen en voor het College voor de Rechten van de Mens is dit Het Vraagstuk. En voor deze aflevering de vraag, maakt een algoritme in het gemeentehuis de dienst uit? (00:01:49)
- Quirine: Steeds meer beslissingen in Nederland worden genomen met behulp van algoritme, met computersystemen die iets voorbereiden. (00:02:23)
- David: Dit is Quirine Eijkman. Ondervoorzitter van het College voor de Rechten van de Mens. Quirine sprak ik ook in de eerste aflevering van deze podcastserie, over de vraag of computers kunnen discrimineren. Binnen het College houdt Quirine zich namelijk bezig met het programma Digitalisering & Mensenrechten. (00:02:38)
- Quirine: Ik denk dat het bij mensen wat minder bekend is dat het ook bijvoorbeeld, nou ja, in jouw wijk gebeurt als de vuilnis wordt opgehaald. Maar ook uitkeringen of, nou ja, beslissingen, als je kinderen hebt bijvoorbeeld over scholen. (00:02:53)
- David: Nederland heeft 355 gemeenten, die in steeds grotere mate vertrouwen op automatisering, door verschillende soorten data aan elkaar te knopen. Hiermee kan namelijk bergen werk verzet worden. (00:03:02)

- Quirine: Als er in jouw wijk bijvoorbeeld heel veel vuilnis opgehaald moet worden, dan kan dat misschien slimmer gedaan worden. En dat is een goed iets. (00:03:09)
- David: En hoe slimmer? (00:03:10)
- Quirine: Nou, je kan bijvoorbeeld uitrekenen waar meer vuilnis is op welke dag. (00:03:14)
- David: Bij automatische besluitvorming kunnen we, zoals ook eerder in deze serie besproken, de wat simpelere algoritmes onderscheiden van de volledig geautomatiseerde processen. (00:03:24)
- Quirine: In principe is het uitgangspunt dat een mens altijd de eindbeslissing neemt. En wat jij zei, het verschil tussen semi-geautomatiseerde besluitvorming. Dus dan helpt een computer een beslissing voor te bereiden. Bijvoorbeeld, daar is mogelijk fraude. Maar dan moet een mens kijken of dat echt zo is. In het tweede geval wat jij beschrijft, worden dingen volledig door een computer gedaan. Nou ja, dan moet je misschien denken aan bijvoorbeeld of je opgeroepen wordt om naar school te gaan als jij 4 wordt. In de gemeente, als kinderen 4 worden ... (00:03:56)
- David: Die is volledig. Daar komt geen mens meer aan te pas? (00:03:57)
- Quirine: Nou ja, bij wijze van. Ieder kind is 4 en moet op een gegeven moment naar school, dus krijgt een brief. Nou, het probleem is alleen dat, zelfs als een mens betrokken is, het maar de vraag is of een mens altijd een neutrale beslissing neemt. Want jij vertrouwt ook systemen. Wij zijn hier een podcast aan het opmaken. Jij vertrouwt ook dat de technologie die jij gebruikt jou helpt om dat te doen. Zo zal een ambtenaar die een beslissing neemt ook vertrouwen op de informatie die hij of zij krijgt. En daar zit een spanning, want het is natuurlijk wel altijd belangrijk dat het nog gecontroleerd wordt. Bijvoorbeeld, is het kind echt 4 of niet? Je hebt bijvoorbeeld in heel grote steden scanauto's tegen verkeerd parkeren. (00:04:39)
- David: Die ken ik. (00:04:39)
- Quirine: Nou, dat is natuurlijk een hartstikke goede zaak. Maar tegelijkertijd zou je je kunnen afvragen: waar wordt die informatie die daar gescand wordt voor gebruikt? Is het alleen voor fout parkeren, of is het ook voor andere controles? (00:04:51)
- David: Quirine ziet naast een heleboel voordelen van automatisering ook een aantal gevaren op de loer liggen. Bijvoorbeeld de vraag of medewerkers altijd wel blind op data kunnen vertrouwen. En de verleiding die je kan spelen om deze ook voor meer praktische zaken in te zetten, omdat het nou eenmaal zo makkelijk is. Ook vraagt ze zich af hoe makkelijk het is voor burgers om zich te verdedigen wanneer het proces anoniemer wordt. (00:05:14)
- Quirine: Als het bijvoorbeeld om, nou, iets heel heftigs gaat, bijvoorbeeld mensen die afhankelijk zijn van de bijstand, dan kan een klein foutje grote gevolgen hebben. Terwijl vroeger kende je Piet of Klaas of Anja of Fatima op het gemeentehuis. (00:05:29)
- David: Die bij de gemeente werkt. (00:05:29)

- Quirine: En dan liep je naar binnen en dan zeg je: 'Nou, Fatima, kan je mij helpen, want het klopt niet.' Of Bert. En dat is wel veranderd, omdat we heel veel vertrouwen zijn gaan stellen in systemen. Kijk nou naar die toeslagenaffaire, waar eigenlijk mensen in de praktijk niet konden aantonen dat het, nou ja, niet goed was wat er gebeurde. Nou ja, daar zit wel een risico. En het College voor de Rechten van de Mensen wil eigenlijk dat gemeenten daar meer mee bezig zijn. Dat computers niet neutraal zijn per se, maar dat er ook vooroordelen in kunnen zitten. We moeten nu bewust worden, nu ingrijpen, want anders werken we straks met systemen, nou ja, die we niet meer uit kunnen schakelen. Het gaat ook verder dan alleen bewustwording. Er moet ook iets gebeuren. Het gaat er eigenlijk ook om dat mensen er op zijn manier bij stilstaan dat ... Nou, we hadden het net over scanauto, dat die eigenlijk bedoeld is om te scannen of er een boete is of niet. Ik geloof niet in onwil, maar wel in dat mensen, nou ja, gewoon die kennis daar niet over hebben of zich misschien ook niet realiseren, een wethouder bijvoorbeeld, dat je die eisen best mag stellen als je ze koopt. (00:06:37)
- David: Het College voor de Rechten van de Mens maakt zich zorgen of er op dit moment genoeg bewustzijn is in gemeenten, onder burgers, rond de vraag op welke manier besluiten worden genomen. Maar ook onder medewerkers over eventuele gevaren in de systemen waarmee ze werken. Om een idee te krijgen hoe dit in de praktijk werkt, bel ik met Rob Haans, die je aan het begin van deze aflevering al even hoorde. (00:06:58)
- Rob: Ik ben adviseur bij de gemeente Nijmegen. Dus ik werk in een team, nou dat noemen ze met een lekker ouderwetse term, bureau. Wij zijn een club van vijftien adviseurs die projecten leiden of beleid maken of advies geven over de inzet van ICT. En dan zijn we steeds in gesprek met een afdeling die iets wil. Afdeling openbare ruimte of stadsbeheer, zoals dat in Nijmegen heet. Of een afdeling zorg en inkomen. En gaan we in gesprek met die afdeling, ook met leveranciers, om gezamenlijk dingen te automatiseren. (00:07:39)
- David: Nijmegen maakt op verschillende manier gebruik van algoritmes. Een voorbeeld hiervan is er één die je in veel gemeenten ziet tegenwoordig, scanauto's die nummerborden van geparkeerde auto's kunnen lezen en deze automatisch door een systeem halen om te checken of er betaald is voor de parkeerplek. (00:07:52)
- Rob: In tegenstelling tot een aantal andere gemeentes hebben wij ervoor gekozen om, ondanks dat wij die scanauto's inzetten ... Dat dat alleen maar leidt tot een signaal voor de parkeerhandhaver die ter plekke moet kijken of er wel of niet een briefje onder ligt of de situatie anders is dan de scanauto ingeschat heeft. (00:08:12)
- David: Dus het duurt nog wel even een kwartiertje voordat je je boete krijgt als je gescand bent? (00:08:14)
- Rob: Nou nee. Maar serieus, daar zit dus een mogelijkheid in voor andere input dan het algoritme. Omdat die parkeerhandhaver ter plekke kijkt hoe de situatie is. (00:08:29)
- David: Een wat futuristischere techniek zijn de passantentellingcamera's. (00:08:33)

- Rob: Dat is ontstaan eigenlijk vanuit de behoefte van zowel stadsbeheer, de openbare ruimte-afdeling als economische zaken, die beter willen weten hoe we onze binnenstad moeten inrichten. (00:08:47)
- David: Dus je wilt de infrastructuur ... Je wil weten hoe druk het op sommige momenten is op bepaalde plekken? (00:08:52)
- Rob: Ja. En waar ontstaat filevorming, zeg maar. Dat kan leiden tot onveilige situaties. We zaten te kijken naar mogelijkheden om ook onze ondernemers te helpen met bepaalde informatie. En het eerste idee waar zij mee kwamen, omdat de markt op dat moment zo was, was wifi-tracking. Dat hebben we onderzocht en toen zeiden we van: 'Dit is ook eigenlijk op geen enkele manier privacyvriendelijk te maken, deze manier van gegevens verzamelen.' (00:09:22)
- David: Je weet te veel van mensen, als je dat gaat doen? (00:09:24)
- Rob: Ja. En toen zijn we naar andere oplossingen gaan zoeken. En toen kwamen we uit bij slimme camera's die realtime, dus op het apparaat zelf, van de camera, camerabeelden omzet in data. Dus die camera's, dat is eigenlijk een stukje zelflerend algoritme wat daarin zit. Je ziet, hier loopt een persoon voorbij, hier fietst een fietser voorbij. (00:09:50)
- David: Ziet die warmte of ziet die gewoon figuren die die herkent? (00:09:53)
- Rob: Figuren. (00:09:53)
- David: Precies. (00:09:54)
- Rob: Dus hij tekent, hij omlijnt. Of de camera omlijnt vormen. En die heeft geleerd dat bepaalde vormen mensen zijn. (00:10:01)
- David: En hebben jullie het zo gedaan dat je niet die beelden kan kijken, of iets weten over die mensen, maar hij zet hem om in data zodat jullie alleen maar eentjes en nullen zien? (00:10:08)
- Rob: Ja, eigenlijk puntjes en lijntjes. (00:10:11)
- David: Waarmee dit systeem eigenlijk een slimme versie is van een telkabel, die je op fiets- of autowegen ziet. Je hoeft namelijk alleen maar te weten hoeveel mensen er langskomen, niet wie die mensen zijn. Maar dan kan ik me voorstellen dat met die techniek in huis het een kleine stap is naar handhaving van bijvoorbeeld zoiets als een avondklok. (00:10:31)
- Rob: Nou, dat was wel interessant inderdaad van ... Daar hebben we het over gehad, want het is inderdaad ... Hebben we die zo ook ... Zagen we meteen het potentieel ervan van, hiermee kunnen we ook zien of de avondklok overtreden wordt. Toch hebben we ons ingehouden om, zeg maar, meteen realtime de straat op te gaan en mensen te beboeten, omdat je ook dan weer eigenlijk een soort algoritmisch systeem aan het creëren bent. We willen dit echt als een soort van kennissysteem gebruiken om ons inzicht te verbeteren, maar niet meteen daar een automatisme van maken. (00:11:13)
- David: Ik snap die verleiding wel. (00:11:14)

- Rob: Die zit er gewoon in. Die techniek, de mogelijkheden zijn er. En wat we wel doen, is dat we bijvoorbeeld borden in de binnenstad hebben gezet, die adviezen geven aan mensen over: vermijd dit deel van de binnenstad, want het is te druk. (00:11:31)
- David: Die zijn gekoppeld aan de camera's die tellen? (00:11:33)
- Rob: Ja. (00:11:34)
- David: Met alle goede bedoelingen wordt een systeem aangeschaft om meer inzicht te geven in de publieksstromen van de stad. Maar een systeem als dit, doet ook een groter beroep op de integriteit van de gemeenteraadsleden. In Nijmegen wordt hiernaast dan ook gesproken over onderwerpen als ethiek en privacy. (00:11:49)
- Rob: We hebben een soort manifest opgesteld, open en weerbaar. En ze willen heel duidelijk kunnen uitleggen wat wij meten, welke data we inwinnen in de stad en wat we daarmee doen. Drie, vier jaar geleden hadden we een maand van de slimme stad georganiseerd, waarin we alle nieuwe technieken een soort wilden showcasen aan de stad en binnen de organisatie. En toen hadden we zoiets van, laten we ook een dag in die maand organiseren rondom privacy en ethiek. En we hebben workshops gehouden, discussies. Dat sloeg daar enorm aan, binnen het huidige college. Dus dat is fijn als je ook een sponsor hebt. Lang niet alle gemeentecolleges zijn zich even bewust van de effecten van digitalisering en automatisering. Het is heel belangrijk om het gesprek daarover te hebben, over de verschillende effecten van automatisering. En hoe je die met elkaar in balans houdt. Want het is niet zo dat automatisering slecht is of goed. Zeg maar, techniek is neutraal. (00:13:01)
- David: Techniek is neutraal, die heb ik eerder gehoord en wel van algoritmebouwer Vincent Slot uit aflevering 1. Het is maar wat je als mens erin stopt, hoe je het inzet en of je het kan uitleggen aan mensen die het beïnvloedt. (00:13:15)
- Rob: Je ziet dat, zeg maar, op ieder domein worden er andere afwegingen gemaakt. Daar waar tien jaar geleden fraudebestrijding nog prima was om daar privacy-indringende maatregelen te nemen, begint daar nu de politieke wind een beetje te draaien. En daar moet je je bewust van zijn als gemeentelijke organisatie zelf. En moet je dat gesprek ook in de raad voeren, in de politiek. (00:13:41)
- David: Door de voorbeelden van Rob in Nijmegen, ben ik nieuwsgierig geraakt in hoeveel gemeenten in Nederland nou nog meer gebruik wordt gemaakt van automatische besluitvorming. (00:13:55)
- Marlies: Je kan, denk ik, het zelfs omdraaien. Denken van, waar niet. (00:14:00)
- David: Om meer zicht te krijgen rond dit thema, in combinatie met de vraag of mensenrechtelijke aspecten meegenomen worden, heeft het College voor de Rechten van de Mens onderzoeker en adviseur Marlies van Eck van Hooghiemstra en Partners op pad gestuurd. Ik nodig haar uit in mijn studio in Utrecht en vraag welke systemen ze zoal is tegengekomen in haar onderzoek. (00:14:16)
- Marlies: Dan kan je al aan hele simpele dingen denken. De verkeersbegeleiding. Dus zeker in Utrecht word je als automobilist gestuurd. Er wordt ook aangegeven

waar de parkeerplaatsen zijn. Of er nog plekken open zijn of niet. En dat gaat ook met algoritme. Andere voorbeelden zijn, het bepalen van wie krijgt de kiezerspas of een stempas? Dan pak je je database met mensen die in je gemeente ingeschreven staan. Dan heb je een peildatum. En dan ga je die mensen een brief sturen. Dat doe je ook niet met de hand. Er zijn ook al gemeenten, die doen aan datagedreven vuilnisophaalroutes. En dan geeft het systeem aan waar op dat moment waarschijnlijk de meeste vuilnis ligt. En dat wordt dan gebaseerd op scandata. (00:15:11)

David: Van auto's die nummerborden scannen bijvoorbeeld? (00:15:12)

Marlies: Ja. (00:15:14)

David: In haar rapport legt Marlies uit dat er verschillende vormen van datagebruik zijn om tot handelen te komen. Dat begint simpelweg met het kijken naar data, om te weten wat er gaande is. Een verregaande stap in besluitvorming, is dat computers ook ingezet worden om deze data te analyseren. In de meest verregaande vorm van automatische besluitvorming worden algoritmes ingezet om voorspellingen te doen of zelfs automatisch acties te ondernemen. (00:15:39)

Marlies: Bij de verkeerslichten hebben we zoiets gezien. Dat er gebruik wordt gemaakt van data, over fietsverkeer wordt gecombineerd met voorspellingen van de KNMI. En als het regent, dat dan de fietsers voorrang krijgen in het verkeer. Nou, dat kan dat systeem natuurlijk prima zelf regelen. (00:16:00)

David: Al gaat volautomatische besluitvorming ook weleens mis. (00:16:02)

Marlies: Een scooterrijder in Amsterdam, die rijdt onder het Rijksmuseum door. Dat mag niet. (00:16:09)

David: O. (00:16:09)

Marlies: Dan staan er ANPR-camera's. Dat zijn camera's, die herkennen het plaatje. En aan de hand daarvan detecteert het systeem dat er een overtreding plaatsvindt. Nou ja, en dan gaat die computer natuurlijk aan de slag. En die pakt daar de gegevens bij van de persoon. En dan krijg je een boete thuis. Dat is op zich allemaal prima. Maar er was een meneer en die was gewoon die dag heel erg actief. En die reed vier keer heen en vier keer terug. En die kreeg acht boetes. En dat krijg je natuurlijk niet lik-op-stuk. Het is anders dan vroeger, waarbij je natuurlijk werd aangesproken van: 'Je mag hier niet rijden.' Kan je direct je gedrag aanpassen. Nu moet je je voorstellen dat je na twee weken of zo, krijg je ineens acht enveloppen door de bus. (00:16:55)

David: Shit. (00:16:54)

Marlies: En deze meneer die zei: 'Ik wil best wel een boete betalen, want ik erken wel dat het dan ... Dan heb ik kennelijk iets gedaan wat niet mocht. Maar ik wil geen acht boetes betalen.' (00:17:06)

David: Een licht en misschien nog enigszins onschuldig voorbeeld. Maal wel één die laat zien hoe er fouten in het systeem kunnen optreden, die naarmate de besluitvorming complexer wordt ook lastiger aan te vechten wordt. Ik vraag of Marlies hier gevaar in ziet voor de toekomst. (00:17:19)

Marlies: Ja, want gemeenten maken die algoritme niet zelf. Dus om bijvoorbeeld even te noemen, de berekening van de hoogte van iemands uitkering. Eigenlijk zeggen alle gemeenten die we interviewen van: 'In het sociaal domein zijn altijd onze eigen medewerkers degene die beslissen of er een uitkering wordt toegekend.' En dat bestrijd ik uiteraard niet, want dat is wat zij mij aangeven. Maar we weten ook uit de literatuur dat de besluitvorming voor een groot deel al helemaal wordt voorgemasseerd door die systemen. Dus de structuur, de standaardisatie, maar ook de berekening gaat natuurlijk echt niet meer een ambtenaar naar de Participatiewet kijken en dan zijn calculator erbij pakken en dat uitrekenen. En dat fascineert me, want mensen hebben dus eigenlijk niet meer door in hoeverre ze dus nu al afhankelijk zijn van die systemen. Nou, dat is op zich ook nog niet erg, want mensen die met de hand gaan rekenen of met de calculator nemen niet per se betere beslissingen. Maar wat mij zorgen baart, is dat die rekenregels ... Dat de gemeente niet weet hoe die in elkaar steken. En ik ook niet als onderzoeker. En die kennis ligt dus bij bedrijven. (00:18:37)

David: Bedrijven die dit gemaakt hebben? (00:18:38)

Marlies: Ja. Ik noem dit altijd pseudowetgeving, want het wil zeggen dat als je wilt weten hoe de wet uitwerkt, dan moet je dus eigenlijk naar de code kijken. Dat heeft eigenlijk meer zin dan wanneer je naar de wet kijkt. Want je wilt weten, hoe pakt het uit in mijn geval? (00:18:55)

David: De code? (00:18:55)

Marlies: De code, dus de computerinstructie. Dat is eigenlijk veel bepalender tegenwoordig dan wat er in de wet staat. En juist die kennis is niet beschikbaar. De code is heel precies. Dat zijn echt enen en nullen. Terwijl wetgeving is vaak wat meer ambigu, van, nou ja, los het op in de praktijk, zeg maar. Maar als jij programmeur bent, dan kan je niet denken van: nou, we kijken wel hoe het zich ontwikkelt. Je moet op dat moment echt de computer gaan instrueren wat hij moet doen. En op dat moment komt die programmeur dus voor belangrijke keuzes te staan. Dat is eigenlijk niet eerlijk, want dan heb je al die ethische regels. En we willen maatwerk en we willen de menselijke waardigheid vooropstellen. Kan die persoon dat wel op dat moment doen? Als ik een pak melk koop, dan hoef ik me eigenlijk niet echt zorgen te maken over de kwaliteit van die melk. En dat hele proces is echt door de maker van de kartonnetjes, de boeren, het vervoer van de melk, de koeling, dat is ongelofelijk gereguleerd allemaal. En ik vind het echt onbegrijpelijk dat ik eigenlijk betrekkelijk simpel gewoon me op de markt kan storten als softwaremaker. En dat ik op die manier zeg van: 'Vertellen jullie mij maar wat ik allemaal moet bouwen.' Ik vind eigenlijk dat de softwaremakers een bepaalde standaard zouden moeten hanteren voor elk product wat ze maken. Van ons product, daar hebben wij rekening gehouden met de mensenrechten. Daar hebben wij ook rekening gehouden met ethische vraagstukken. Daar laten we de keuze van bij de gemeenten. En één van de gemeenten die zei dat ook in interviews van: 'In hoeverre kan ik dit ook nog eens allemaal overzien?' Wij hebben heel veel bezuinigingen. Wij moeten gewoon concrete problemen van inwoners oplossen. Moet ik dan ook nog gaan nadenken over of het systeem misschien dingen doet die iemand anders erin heeft gezet?' 'Nee,' zegt hij, 'ik wil gewoon een product waarvan ik kan vertrouwen dat het goed is.' (00:21:02)

David: Maar dit vind ik een hele terechte vraag. Zadelen we niet gemeenten op met een veel te moeilijk doel? (00:21:08)

- Marlies: Veel te moeilijk. We zadelen daar dus heel veel overheidsinstanties mee op. Maar anders dan bijvoorbeeld het Rijk, heeft de gemeente echt hele concrete dingen te fixen. En gaat niet gepaard met budgetten die dat steunen. (00:21:29)
- David: Marlies ziet dat bepaalde ethische vraagstukken, of de aanname dat hier in ieder geval over nagedacht wordt, bij de bouwers van software komt te liggen. Om heel praktisch te worden vraag ik me af wat een ambtenaar bij, zeg, de gemeente Uden nou moet doen wanneer deze een systeem wil aanschaffen. Marlies raadt hier aan om massa te maken met andere gemeenten. (00:21:49)
- Marlies: Kijk, een gemeente Uden die kan wel zeggen tegen softwareleveranciers van: 'Ik wil dat jij transparant bent over de algoritmen. Ik wil dat jij niet discrimineert. En ook nog voor een redelijke prijs een product aan mij verkoopt.' (00:22:02)
- David: Want die zou je bijna vergeten. (00:22:03)
- Marlies: Ja. (00:22:04)
- David: Je bent gewoon een bedrijf. (00:22:05)
- Marlies: Ja. En dan zegt dat bedrijf: 'Nou ja, daar heb ik geen zin in.' En dan staat Uden natuurlijk met lege handen. Dus Uden moet zorgen dat er, samen met de andere gemeenten, massa wordt gemaakt. Dat ze zeggen: 'Wij willen ons hoofd hier niet meer over breken.' Nou, ik stel bijvoorbeeld voor: je maakt een lijst. Er zijn nu lijsten beschikbaar van softwareapplicaties. Waarom maak je niet een lijst beschikbaar met softwareapplicaties die bekeken zijn, of waarvan de leveranciers zeggen: 'Wij hebben echt al onze mensenrechtelijke verplichtingen gedaan. Als je dit in gebruik neemt, let dan op deze drie dingen.' Want er blijven ook menselijke afwegingen over. En op die manier, dus als aan de ene kant de vraagkant verandert, dus dat Uden zegt: 'We willen dit product gewoon niet meer kopen, want dit is voor ons gewoon veel te risicovol.' En als aan de andere kant de bedrijven zich zo ontwikkelen dat ze zeggen van: 'Nou, je kunt gerust ons product gebruiken. Wij staan ervoor in dat het aan die en die dingen voldoet.' Maar ik denk dat die markt niet gaat bewegen als alleen de gemeente Uden dit gaat vragen. Dus daarom denk ik dat er massa gemaakt moet worden. (00:23:13)
- David: Massabeheer. (00:23:12)
- Marlies: Ik zou vooral ook de leveranciers oproepen om daar zelf mee te gaan beginnen. Zelfregulering te doen, net zoals vroeger de gildes. Dat ze op een gegeven moment zeiden: 'Wat komen er voor beunhazen hier zeggen dat ze ook kleermaker zijn. Laten we met elkaar een standaard afspreken.' Waarom is die standaard er niet? Waarom wordt dit niet een soort extra waarde om te leveren aan je dienstverlening? Ook heel belangrijk dat ambtenaren die in de uitvoering zitten zich bewust ervan zijn dat dingen op papier kunnen kloppen, of de data kan kloppen, maar dat dat in de praktijk anders is. En die ambtenaren moeten de vrijheid hebben om dat te corrigeren. Of jij en ik als burger moeten kunnen zeggen: 'Dat klopt niet.' Ik denk dat echt de eerste stap transparantie is. En dat is echt best wel, nou, ik denk, een hartstikke goed voorbeeld ervan van, wat doet een gemeente nou eigenlijk? Dat is toch eigenlijk de basis van de lokale democratie zou je eigenlijk kunnen zeggen. Dat begint ook bij vragen stellen in de gemeenteraad, maar het begint ook bij die bewustwording. En dat is echt al

een eerste stap. En dat klinkt heel erg misschien een beetje abstract. En toch begint het daar, want het begint bij het systeem wat geprogrammeerd is en wat eruit komt. En daar moet wel meer bekend over zijn. (00:24:26)

David: Ik probeer dit even praktisch te maken hoe dit gaat in zo'n gemeentehuis. Want daar zit dan een ... Sorry, ik weet het ... IT'er. En die gaat een systeem aanschaffen. Hartstikke blij dat hij het budget er eindelijk door heeft gekregen. En hij gaat een systeem aanschaffen, zodat ze ook in hun dorp automatisch kunnen scannen voor nummerborden. En dan komt er een ander gemeenteraadslid. En vlak voordat hij vertrekt om dat systeem aan te gaan schaffen op een beurs, komt hij aan: 'Wacht heel even. Ik heb een paar vragen.' Ik denk dat die jongen, of dame dan in dat geval, zegt: 'Sorry, wat is dit nou? Ik heb hier geen zin in. Ik wil dat systeem aanschaffen en het is er allang door met het budget. Wat loop jij nou irritant te doen?' Ik kan me voorstellen dat daar een soort van clash is van: laat me met rust. (00:25:08)

Quirine: Dat kan ik me voorstellen. En tegelijkertijd is het niet zo raar om eisen te stellen als er heel veel geld wordt uitgegeven. Dus het kan er waarschijnlijk best bij. En ik denk ook dat ze hun privacy toch best wel belangrijk vinden. Dus ik kan me voorstellen dat het in de uitvoering misschien tot irritatie kan wekken. En uiteindelijk denk ik wel dat als je met elkaar het gesprek aangaat en zegt: 'Maar uiteindelijk hebben burgers dan misschien meer vertrouwen in wat we doen,' dat je daar ook een heleboel bij terugwint. Dus mensenrechten of privacy zijn niet een soort van extra eisen, maar die rechten zijn er ook om een reden. Alle Nederlanders zijn gelijk. (00:25:43)

David: Om bij de aanschaf van systemen iets concreets te hebben, is er de non discrimination by design. Een soort checklist die je als medewerker kan gebruiken en tevens kan vinden in de show notes onder deze aflevering. (00:25:57)

Quirine: Dat is zeker een checklist. Nou, daar hebben een aantal universiteiten, waaronder de Universiteit van Tilburg, maar ook wij, aan samengewerkt. En dat ging eigenlijk over, hoe kan je nou kijken dat ... Wat voor eisen kan je stellen eigenlijk om neutrale algoritmes te creëren. En dat begint dus eigenlijk bij het begin. En, nou ja, die handleiding, dat is een heel lang boekwerk. Maar er is ook een kleine samenvatting. En daar kan je eigenlijk heel goed zien, waar moet ik nou allemaal op letten? Bijvoorbeeld, welke data? De data die je erin stopt, komt er weer uit. Dus als de data al niet komt die je erin stopt, nou, komt er dan uit wat je nodig hebt? Is toch heel belangrijk dat we daar controle op hebben en toezicht, want anders bepaalt één datascientist hoe er geprogrammeerd wordt, wat eruit komt. (00:26:39)

Rob: Je hebt twee valkuilen in onze ogen. De valkuil van de verleiding van de techniek. Het kan, dus doen we het. En de valkuil van de goede bedoelingen. Dit is zo goed, we halen mensen uit armoede, we zorgen dat het veilig wordt. Dit is zo goed, hier kun je niet tegen zijn. En over beide aspecten moet je het gesprek hebben. Want de valkuil van de goede bedoelingen, daarmee word je blind voor onbedoelde neveneffecten. En de valkuil van de verleiding van techniek ook. Je moet dus inderdaad gewoon piloten, testen uitvoeren, gesprek aangaan met de doelgroep, worden jullie hier beter van. (00:27:23)

David: In aflevering 6 van Het Vraagstuk vragen we ons af in hoeverre algoritmes de dienst uitmaken in het gemeentehuis. In zekere zin is dit het geval, aangezien

steeds meer handige systemen ingezet worden om het de medewerker daar makkelijker te maken. In veel gevallen zien we dat gemeenteraadsleden weldegelijk de laatste beslissing maken of een besluit kunnen overrulen. Echter zijn er al voorbeelden waar dit lastig wordt, omdat systemen complexer worden. En ook in de toekomst kan het ondoorzichtiger worden wanneer er fouten in een systeem sluipen die door niemand anders meer uitlegbaar is dan de maker van de software. Om die reden is het verstandig dat er meer bewustzijn komt in gemeentes, over gevaren die op kunnen treden. En is het helemaal niet raar om harde eisen te stellen voor er software wordt aangeschaft. Hierbij is het creëren van massa of samenwerkingen met andere gemeentes aan te raden. Op het niveau van de burger is het goed om te weten dat het niet vreemd is om diezelfde vragen te stellen aan de lokale overheid. Deze moet te allen tijde uit blijven leggen waarom een weg automatisch afgesloten wordt, waarom je beter op een specifieke plek kan parkeren, of waarom je huis een bepaalde waarde toegekend heeft gekregen. En als gemeente moet je op jouw beurt ook niet anders willen. (00:28:33)

Marlies: Dus stop niet met denken dat je er bent als iemand zegt van: 'We hebben deze applicatie. Die gaan we nu invoeren. Wat als iemand het er niet mee eens is?' 'O, nou, we hebben altijd nog bezwaar en beroep en klachten.' Ga dan naar die afdeling en ga daar vragen: 'Hoe zouden jullie hiermee omgaan?' En probeer dat geheel bij elkaar te betrekken. Dat zou ik belangrijk vinden. En vragen met elkaar van: 'Als we dit aanschaffen, kunnen we dit uitleggen aan onze inwoners?' De belangrijkste les die ik heb meegekregen van andere gemeenten, is dat als ze die vraag de hele tijd blijven stellen, ze veel kritischer zijn dan wanneer ze dat vergeten. (00:29:13)

David: Het Vraagstuk is een productie van het podcastkantoor en wordt gepresenteerd door mij, David Achter de Molen. De redactie voor deze aflevering lag in handen van Liz van Velzen. Vond je dit een interessant verhaal, abonneer je dan op de plek waar je podcast luistert om ook volgende maand de nieuwe aflevering van Het Vraagstuk op je telefoon te krijgen. Als je de show leuk vindt, zou je als dank een goede review achter kunnen laten, zodat meer mensen van de podcast horen. Wil je informatie over wat het College voor de Rechten van de Mens naast deze podcast nog meer doet, en waarom Nederland überhaupt een instantie als deze heeft, kijk dan op www.mensenrechten.nl. Tot volgende maand, wanneer ik op zoek ga naar een antwoord op een nieuw vraagstuk. (00:30:00)